

УДК 330.341.42

## ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НА ОСНОВІ ОПТИМАЛЬНОЇ СЕКТОРАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ

Прушківська Е.В, д.е.н.

*Запорізький національний технічний університет*

В статті розкриваються особливості формування національної стратегії розвитку із врахування секторальної структури економіки. Виявлено взаємозв'язок стратегії економічного розвитку та структури національної економіки. Проаналізовано особливості формування стратегії розвитку в країнах, що розвиваються і в країнах із трансформаційною економікою. Підкреслено, що в основі формування стратегії розвитку є домінування факторів виробництва та інституційна складова. Визначено, що для країн із трансформаційною економікою доцільно розробляти стратегії економічного розвитку крізь призму руху до постіндустріального суспільства. Обґрунтовано, що нагальною потребою на сучасному етапі є диверсифікація на регіональному рівні, яка у поєднанні зі спеціалізацією буде сприяти більшій економічній та соціальній стабільності. З'ясовано, що успішність стратегії визначає прогресивність структури економіки, а її регресивність породжують прорахунки в планах дій того чи іншого уряду, неправильне врахування специфіки впливу інших факторів.

**Ключові слова:** стратегія економічного розвитку, національна економіка, секторальна структура, оптимальність, збалансованість, диверсифікація, правило «золотої пропорції»

УДК 330.341.42

## THE FORMATION OF A NATIONAL DEVELOPMENT STRATEGY BASED ON THE OPTIMAL SECTORLINE THE STRUCTURE OF THE ECONOMY

Prushkivska E., Dr.of Econ.Sc.

*Zaporozhye national technical University*

In this article features of formation of the national development strategy are specified, considering sectoral structure of the economy. The interrelation of economic development strategy and the structure of the national economy are determined. The features of the formation of development strategy in developing countries and countries with economies in transition are analyzed. It is emphasized that the dominance of production factors and the institutional component are the basis of the development strategy. It is determined that in countries with transitional economies it is more expedient to develop economic development strategies, considering the post-industrial society. It is proved that the present need at this stage is to diversify the

regional level, which will promote greater economic and social stability in combination with specialization. It was found that the success of the strategy defines the progressive structure of the economy, but its regressivity generates errors in the government projects and wrong acceptance of improper influence of other factors.

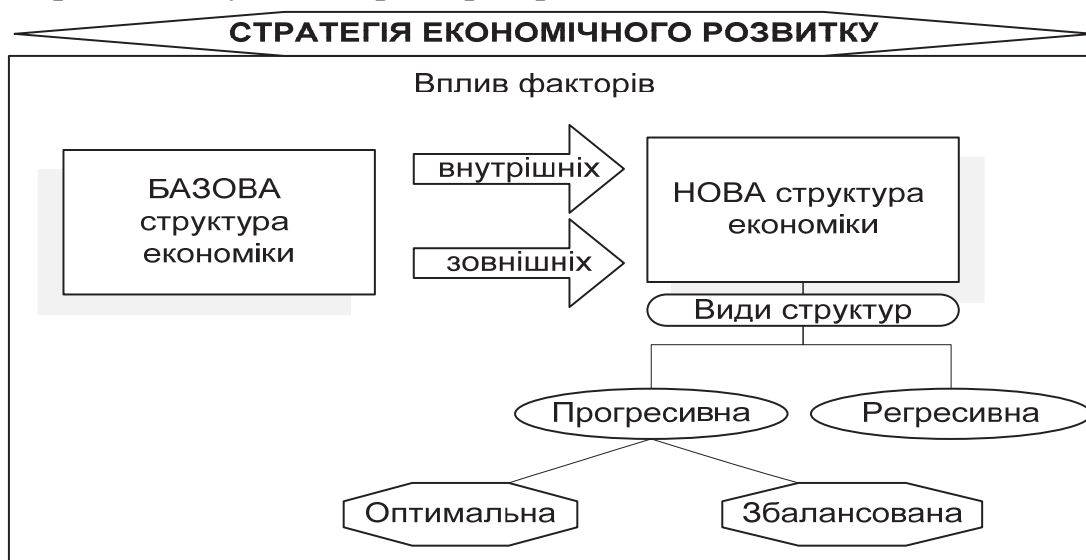
**Keywords:** the strategy of economic development, national economy, sectoral structure, optimality, balance, diversification, the rule of «golden ratio»

**Актуальність проблеми.** Як свідчить сучасна світова економічна практика, ефективність тієї чи іншої національної стратегії економічного розвитку багато у чому залежить від правильності її попереднього науково-теоретичного обґрунтування на основі врахування результатів теоретичних розробок провідних зарубіжних та вітчизняних вчених. У класичному розумінні домінування тієї чи іншої економічної ідеології в суспільстві визначає стратегію економічного розвитку держави, на основі якої розробляється реальна економічна політика, принципи та механізми державного впливу на економіку. Разом із тим, основні положення стратегії розвитку держави зумовлюються рівнем економічного розвитку країни, особливостями її ресурсної бази, специфікою минулої та поточної діяльності уряду, короткостроковими та довгостроковими цілями державної економічної політики. Формування секторальної структури економіки визначає стадію економічного розвитку і безпосередньо є основною складовою у формуванні національної стратегії розвитку. Тому ці нагальні питання зумовлюють необхідність теоретичних досліджень та практичних рекомендацій щодо розробки державної стратегії розвитку.

**Аналіз останніх наукових досліджень.** Проблеми формування національної стратегії розвитку досліджують зарубіжні та вітчизняні вчені. Серед українських вчених цю проблему досліджують О. Білорус, Б. Буркинський, Н. Гражевська, Б. Жаліло, Ю. Козак та інші [1-3]. Важливим напрямком дослідження в українській науковій думці є питання структурної модернізації економіки, яке розглядається такими вченими, як: Ю. Бажал, В. Геєць, О. Горняк, С.Єрохін, Я. Жаліло, Ю. Пилипенко, Л. Шинкарук та інші [4-6]. Але в економічній науці недостатньо уваги приділяється теоретичним та методологічним проблемам формування секторальної структури економіки та національної стратегії розвитку.

**Мета роботи** полягає у з'ясуванні ролі секторальної структури економіки у формуванні національної стратегії розвитку.

**Викладення основного матеріалу дослідження.** Однією з «відправних точок» формування успішної траєкторії подальшого розвитку суспільства є, на наше переконання, врахування базової структури економіки. У процесі реалізації національної стратегії розвитку існуюча структура економіки буде змінюватися і формуватися нова структура. Успішна стратегія призведе до формування прогресивної структури економіки, а її регресивність породжує прорахунки в планах дій того чи іншого уряду, неправильне врахування специфіки впливу інших факторів (рис.1).



*Рис. 1. Взаємозв'язок стратегії економічного розвитку та структури національної економіки*

*Джерело: Складено автором самостійно.*

Як свідчить світова економічна практика, важливою складовою успішних національних стратегій розвитку, а отже, й основою прогресивних структурних змін національних економік, є всебічне врахування ресурсних та інституціональних особливостей країни. Проте у глобалізованому світі саме інституціональні чинники, багато в чому зумовлюють існуючі стратегії розвитку країн та особливості їх економічних структур. Зокрема, стратегії розвинутих країн на сучасному етапі націлені на оптимізацію структури господарства, в якій домінують роль відіграють наукомісткі та капіталомісткі виробництва, а частка матеріаломістких та енергомістких галузей зменшується. У результаті таких структурних змін зростає потреба у висококваліфікованій робочій силі, відбувається її перелив у третинний

сектор. Подібна структура економіки за галузевим аспектом та за зайнятістю характеризує економіку країни як постіндустріальну.

Для інших країн, в останні десятиліття характерними були два варіанти формування та реалізації стратегій їх розвитку. За першим варіантом країни будували її на основі поєднання природно-ресурсного потенціалу та факторів інституціонального середовища. Результатом цього є те, що в цих державах відбулася диверсифікація структури економіки за рахунок появи нових галузей оброблювальної промисловості, які виробляють продукцію з більшою доданою вартістю, та потребують висококваліфікованої праці і сприяють збільшенню зайнятості в цілому. Прикладом реалізації такого варіанту розвитку є нові індустріальні країни, в яких структура економіки сформована за галузевим аспектом та за зайнятістю, і є індустріальною.

Другий варіант розвитку характерний для більшості країн, що розвиваються. Він побудований на основі переважного використання природних ресурсів та дешевої робочої сили, що в результаті закріпило значне відставання цих держав у світовому господарстві, а їх структуру економіки – в якості аграрної.

Свої особливості у формуванні стратегії розвитку мають і країни із трансформаційною економікою, що зумовлено одночасним протіканням у цих економічних системах двох процесів. Країни з розвиненою економікою за мету структурної політики ставили розвиток не тільки традиційних, а й високотехнологічних галузей. Але щодо реалізації цієї стратегічної мети в країнах із трансформаційною економікою на практиці виникли значні перешкоди.

На наш погляд, це пов'язано з суперечностями переходу від закритого до відкритого типу економіки та несформованістю ринкових інститутів, що призвело до поглиблення деформації секторальної структури і збільшення частки сировинних галузей у структурі національної економіки. Як результат, сьогодні оброблювальні та високотехнологічні галузі займають у структурі таких економік незначну частку. Окрім цього, існуючі структурні деформації знаходять свій прояв у структурі зайнятості, яка характеризується збільшенням кількості зайнятих у сировинних галузях первинного та вторинного секторів, а також у низькотехнологічних галузях третинного сектору. Тобто фактично існуюча структура економіки є індустріальною, хоча проголошено стратегію, що передбачає постіндустріальний тип розвитку.

У загальному вигляді, проаналізувавши стратегії розвитку країн у залежності від їх економічного рівня, важливо зазначити, що в основі їх формування є домінування тих чи інших факторів виробництва та інституційна складова, які є базою для формування структури національної економіки. З огляду на розвиток країн із трансформаційною економікою, на нашу думку, доцільно розробляти стратегії економічного розвитку крізь призму руху до постіндустріального суспільства [7]. Оскільки за структурою економіки визначається і стадія економічного розвитку країни, здійснюється класифікація країн міжнародними інституціями: аграрні, індустріальні, постіндустріальні та країни із трансформаційною економікою.

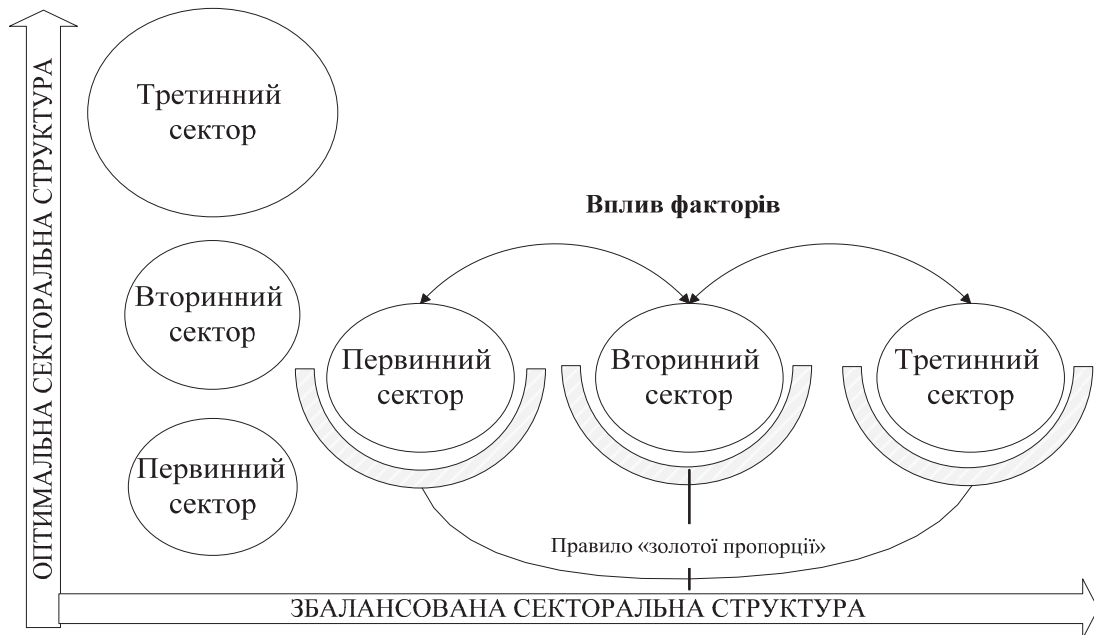
Якщо стратегія передбачає рух до постіндустріального суспільства, то з теоретичної та практичної точок зору такий рух забезпечує формування секторальної структури економіки. Стратегія є узагальненою моделлю дій, необхідних для досягнення поставлених цілей шляхом оптимізації, координації і розподілу ресурсів національної економіки.

Секторальну структуру, яка відображає рух до постіндустріального суспільства у країнах із трансформаційною економікою, на наш погляд, важливо розглядати крізь призму «оптимальності» та «збалансованості». З філософської точки зору, оптимальність – це відповідність певним критеріям. Якщо розглядати секторальну структуру крізь призму оптимальності в контексті сучасної стратегії розвитку, то це є не що інше, як кількісне співвідношення між секторами («модель цілого»).

Важливо зазначити, що секторальна структура повинна бути не тільки оптимальною, але й збалансованою. Збалансованість секторальної структури ми розуміємо як співвідношенням між кількісним і якісним розвитком секторів, що залежить від певного інституціонального середовища (модель «функціонування»). Відомо, що секторальна структура зазнає впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, але досягти збалансованості між секторами можна на основі правила «золотої пропорції». Пропорції між секторами, визначені на основі правила «золотої пропорції», дозволяють утримати баланс структури при зміні економічної політики та руху в напрямку реалізації певної стратегії розвитку (рис. 2).

На практиці виникає проблема не тільки реалізації стратегії як такої та формування нової структури економіки, яка б відповідала стратегічним

цілям, але й співіснування національних і регіональних стратегій розвитку. Про це свідчить історичний досвід розвитку країн Західної Європи, США, Канади, а також країн пострадянського простору [8].



*Рис. 2. Поєднання оптимальності та збалансованості секторальної структури економіки*

*Джерело: Складено автором самостійно.*

Зокрема, в розвинених країнах із середини 70-х рр. були прийняті стратегії розвитку, які базувалися, в основному, на «підтягуванні» сільськогосподарських регіонів до рівня розвитку промислових. Тобто відбувалися процеси вирівнювання рівня регіонального розвитку.

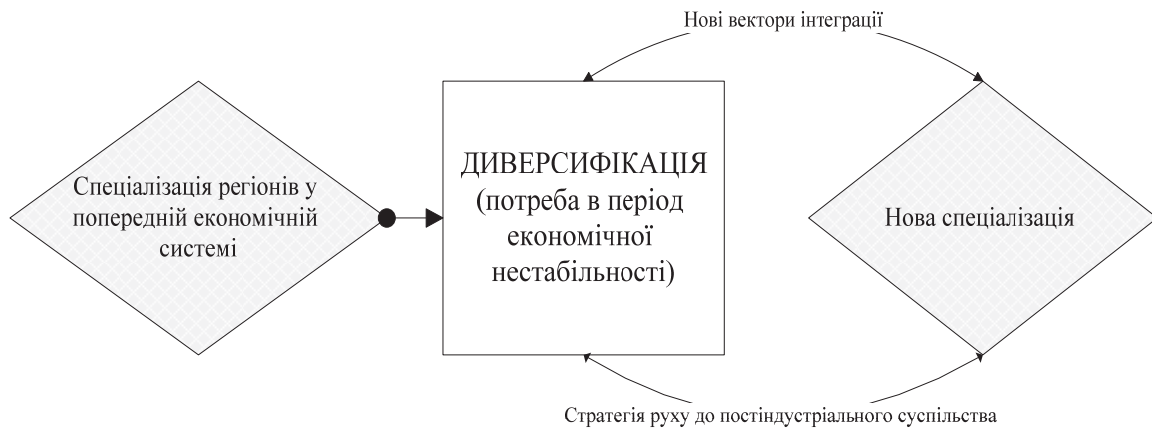
Що стосується країн із трансформаційною економікою, то регіональна розбалансованість переважно пов'язана з функціонуванням попередньої економічної системи. Спеціалізація, яка сформувалася між країнами пострадянського простору, після набуття ними незалежності та формуванням ринкових відносин призвела до поглиблення деформацій структури економіки як на рівні країни в цілому, так і окремих її регіонів зокрема. Важливо зазначити, що тільки Білорусь мала структуру (почала формуватися з початку 70-х років), яка була наближена до самодостатньої, тобто дозволяла в межах країни здійснювати весь цикл виробництва: від видобутку сировини до виробництва готової продукції. Це є ще одним прикладом того, що формування структури економіки є тривалим процесом, який потребує виваженої економічної політики країни.

Україна має свої особливості регіонального розвитку, витоки яких пов'язані з високим рівнем спеціалізації та глибокою інтеграцією у загальносоюзну структуру економіки. Зміна економічної системи, дезінтеграційні процеси між країнами пострадянського простору та формування нових інтеграційних зв'язків об'єктивно посилили деформації регіональної структури нашої країни [9, с. 103–104].

Необхідно зауважити, що сучасні тенденції розвитку світової економіки ще більш загострюють проблеми регіональної розбалансованості національної економіки. Подібні процеси зумовлені погіршенням у посткризовий період світової кон'юнктури на продукцію вітчизняної промисловості, сконцентрованої переважно у південно-східній частині України. Дійсно, високі темпи зростання валового регіонального продукту в Донецькій, Запорізькій, Луганській областях у докризовий період були насамперед обумовлені значними обсягами експорту продукції металургійного виробництва. За період 2004-2008 рр. серед країн лідерів експорту металургійної продукції у світі Україна входила до першої п'ятірки. Кардинальні зміни відбулися після глобальної кризи, оскільки падіння попиту на світових ринках у цілому та на металургійну продукцію, зокрема, призвели до стрімкого падіння регіонального виробництва. Піковим був 2009 р., коли темпи падіння ВВП по Україні склали 14,8 %, тобто сировинна спеціалізація призвела до депресивності цих регіонів [10; 11].

На наше переконання, нагальною потребою сьогодення є диверсифікація на регіональному рівні. Спеціалізація, яка сформувалася в попередній економічній системі, повинна бути доповнена диверсифікацією регіонального розвитку, що, безумовно, сприятиме більшій економічній та соціальній стабільності цих регіонів і країни в цілому. Важливим кроком на шляху регіональної диверсифікації можуть стати нові вектори інтеграційної політики України які потенційно стимулюватимуть зміни в спеціалізації регіонів, а відтак, структурні зміни економіки на національному й регіональному рівнях (рис. 3).

Важливо зазначити, що нова спеціалізація не повинна йти в розріз із загальною стратегією економічного розвитку країни. В найбільш широкому контексті, регіональна спеціалізація має, з одного боку, відповідати національним пріоритетам та, з іншого, забезпечувати повноцінний соціально-економічний розвиток регіону.



**Рис. 3.** Співіснування спеціалізації та диверсифікації на регіональному рівні  
Джерело: Складено автором самостійно.

Таким чином, для формування збалансованої секторальної структури економіки України, яка відповідає постіндустріальній стадії розвитку, необхідною є диверсифікація галузей на регіональному рівні, що в короткостроковій перспективі буде сприяти розвитку нового виробничого потенціалу, а в середньостроковій та довгостроковій – сформує базу нової спеціалізації України на факторах постіндустріалізації: інформації, нових технологіях та знаннях

**Висновки.** Із вищезазначеного слідує, що при формуванні стратегії розвитку національної економіки її секторальна структура повинна відповідати критеріям оптимальності та збалансованості. Під оптимальністю розуміється кількісне співвідношення між секторами економіки, яке формується на основі правила «золотої пропорції», а також здатність секторальної структури економіки тримати цей «каркас» відповідно до змін економічної політики держави в напрямку реалізації певної стратегії розвитку як на національному, так і регіональному рівнях. Збалансованість дозволяє утримувати баланс та створювати умови для якісного розвитку секторів із виокремленням «полісів зростання», які забезпечують, з одного боку, власний економічний розвиток кожного сектору, а з іншого – розвиток національної економіки в цілому. Для формування збалансованої секторальної структури економіки України, котра відповідає постіндустріальній стадії розвитку, необхідною є диверсифікація галузей на регіональному рівні в напрямку формування високотехнологічних комплексів взаємопов'язаних виробництв. В результаті, це буде сприяти розвитку нового виробничого потенціалу і сформує базу для майбутньої спеціалізації України в високотехнологічних галузях економіки.



## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Буркинський Б. В. Методологічні аспекти розробки і оцінки стратегій розвитку промислового комплексу регіону : монографія / Б. В. Буркинський, М. А. Коваленко. – Херсон : Олді-плюс, 2008. – 408 с.
2. Економічні системи епохи глобальних змін / Надія Гражевська. - К. : Знання, 2008. - 431 с.
3. Міжнародні стратегії економічного розвитку / [Ю. Г. Козак, В. В. Ковалевський, Н. С. Логвінова та ін. ]; за редакцією Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, І.В. Ліганенко. – [2-ге вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 356 с.
4. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / Валерій Геєць ; НАНУ, Ін-т екон. та прогнозув. - К. : [б. в.], 2009. - 863 с.
5. Економіка України після кризи: орієнтири стратегічних реформ : аналітична доповідь / Нац. ін-т стратегічних досліджень ; Я. А. Жаліло [та ін.]; за ред. А.Я. Жаліла. - К. : НІСД, 2010. - 103 с.
6. Економічна оцінка державних пріоритетів технологічного розвитку / за ред. Ю.М. Бажала. – К.: Ін-т екон. прогнозування, 2002. –320с.
7. Prushkivska E. V. Post industrial society as a vector of national economy development / E. V. Prushkivska // Економіст. – 2013. – № 7. – С. 40-43.
8. Возобновление экономического роста Украины [Электронный ресурс]. – октябрь 2009 р. – McKinsey&Company. – 30 с. – Електрон. дані. – Режим доступа : [www.mckinsey.com](http://www.mckinsey.com).
9. Прушковская Э. В. Интеграция экономики Украины и России в русле новой индустриализации / А. О. Старостина, Э. В. Прушковская // Региональные проблемы преобразования экономики : международное сотрудничество и межрегиональная интеграция : материалы первого Междунар. форума. – М. : Изд-во Перо. – 2012. – С. 1003–1009.
10. Глобальне переформатування світової економіки : причини, тенденції [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/701/>.
11. Аналітична записка «Структурні диспропорції в економіці України» (за даними таблиці «витрати-випуск» за 2001–2008 рр.). Міністерство економіки України. Департамент макроекономіки. Відділ прогнозування розвитку секторів економіки та міжгалузевого балансу / Т. Бурбела, Д. Дегтярьов, М. Дуда, І. Кваша, О. Яворський. – Київ, 2010. – 183 с.